





HOGYAN KAVARTA FEL A VILÁGOT AZ AMERIKAI FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚ?

Matthew Lockwood

EZERHÉTSZÁZNYOLCVANEGY, Peru: Micaela Bastidas, a kecsua nép vezére a fia vérében állva nyugodtan várja, hogy megkínózzák és kivégezzék a spanyol uralom elleni lázadásért.

1782, Szrirangapatna, Délnyugat-India: James Scurry, a 16 éves devoni tengerész börtöncellájából nézi Tipu Sultan, „Maiszúr Tigrisének”, a brit birodalom legveszedelmesebb indiai ellenségének koronázási szertartását. A következő években a börtön brit katonákkal, mangalori keresztényekkel és kodava hindukkal fog megtelni.

1787, Krím-félsziget: Nagy Katalin orosz cárnő végigvonul újonnan meghódított, megtisztított és kereszténnyé tett területén. Az uralkodónő elhajózott a tatár neveiktől és muzulmán lakoságtól megfosztott falvak mellett.

1800, Freetown, Sierra Leone: Harry Washington, George Washington volt rabszolgáját, aki az amerikai függetlenségi háborúban látta szabadságának lehetőségét, számúzik a szabad gyarmatról, amelynek létrehozásában segédkezett, mert ragaszkodott hozzá, hogy ne kerüljenek angol kormányzás alá.

Az amerikai függetlenségi háborúról általában ismerős képek és történetek jutnak eszünkbe. 1773-ban a Szabadság Fiai – néhány indiánnak öltözve – a bostoni kikötő vizébe szórják az angol teát; 1775-ben Lexingtonban és Concordban összecsapnak az angol katonák és az amerikai polgárok; 1776. július 4-én Philadelphiában a nemes lelkű alapító atyák kihirdetik a nemzet felszabadulását a despotikus birodalom igája alól; 1777–1778-ban a fagyos Valley Forge-ban harc folyik a túlélésért, és 1781-ben hihetetlen győzelmet aratnak Yorktownban. Ezek az önzetlen hősiesség és a nemes kitartás kiemelkedő példái.

De bármilyen megnyerőek is legyenek ezek az ikonikus jelek, ennél jóval összetettebb a kép. Ha az egész világra kiterjedő nézőpontból nézzük, akkor Micaela Bastidas, James Scurry, Harry Washington és a többi, alig ismert ember sorsa épp olyan szorosan kötődik az amerikai függetlenségi háborúhoz, mint George Washingtoné, Benjamin Frankliné vagy Thomas Jeffersoné. Az amerikai függetlenségi háború nem csupán országos jelentőségű esemény volt. A 18. századra kialakult, összefonódott világban a Föld távoli pontján lezajlott történések hatása sem lehetett helyi jellegű. Civilizációk rendültek meg, egykor hatalmas birodalmak jutottak az összeomlás szélére és megszámlálhatatlan ember élete változott meg mindörökre, miután az amerikai függetlenségi háború híre körbefutott a Földön.

Az egykor rabszolgaságban tartott fekete férfi, Ignatius Sancho, aki ekkorra elismert levélíróvá vált, látta, amint a világ megváltozik körülötte, amikor 1779-ben kinézett londoni

Civilizációk rendültek meg, egykor hatalmas birodalmak jutottak az összeomlás szélére és megszámlálhatatlan ember élete változott meg mindörökre, miután az amerikai függetlenségi háború híre körbefutott a Földön

lakása ablakán. „Rettegésre, zűrzavarra, csatározásra, dobolásra, katonákra és az ország megszállásától való félelemre ébredek. A városban két dolgot lehet tenni: franciául tanulni és katonászkodni... Mi lett belőlünk? Tönkretettek és eladtak minket, haltszik minden ajakról”, írta.

A hatalom elvesztése

Sancho számára egyértelmű volt, hogy az angol birodalom kezéből kicsúszott az irányítás. A zavargó kolóniák gyors lecsendesítésére tett korábbi ígéretet az elszánt amerikai ellenállás, a belső nyugtalanság és a külső fenyegetések hatására gyorsan elpárologtak. Az amerikai háború szinte azonnal átjutott az Atlanti-óceánon, és úgy tűnt, térdre kényszerítheti Angliát. Ebben a lázas félelemmel és paranoiával teli légkörben a britek nemcsak külföldön, de maguk között is ellenségeket láttak: a kormányellenes pro-amerikai radikálisok összeesküvését, akik le akarnak számolni a kormánnyal, amerikai terroristák és angol szövetségesek terveit, hogy elrabolják a királyt és felgyújtják a hajógyárat, bűnözéstől és járványoktól sújtott városokat, és mindezek felett a francia invázió és az ír ötödik hadoszlop sötét szellemét vélték lebegni.

Franciaország, amely még mindig a hétéves háborúban és az észak-afrikai, valamint a karib-tengeri gyarmatainak elvesztése során szerzett sebeit nyalogatta, elsőként ismerte fel a vetélytársát fenyegető gyarmati polgárháborúban rejlő lehetőségeket. Amikor az amerikaiak 1777-es saratogai győzelme után egyértelművé vált, hogy Nagy-Britannia gyarmatainak valós esélye van a függetlenségükért folytatott harc megnyerésére, Franciaország az amerikai oldalra állt abban reménykedve, hogy visszazserezheti az előző háború során elveszített presztízsét, és ezzel annyira meggyengítheti Angliát, hogy tartós előnyre tehet szert a globális uralomért folytatott harcban. Amikor Franciaország 1778-ban csatlakozott az amerikai függetlenségi háborúhoz, az jelentősen megnövelte az

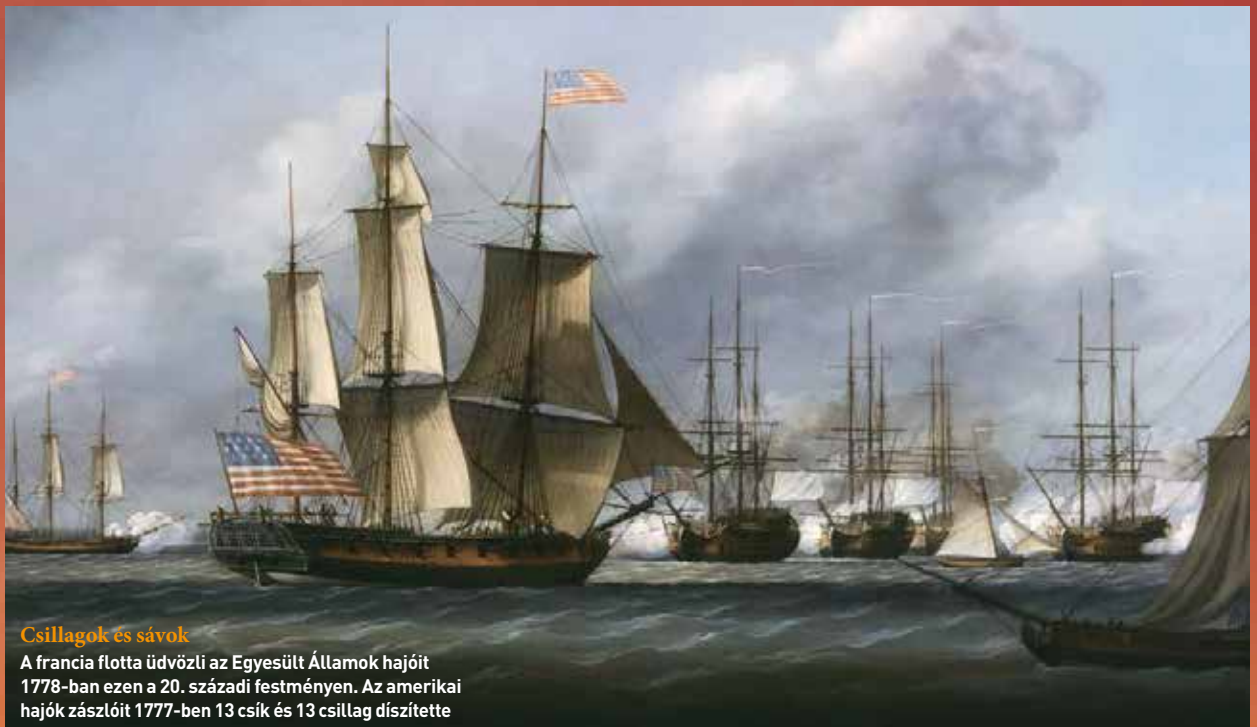


A portré feltehetőleg Ignatius Sanchót, a Londonban élő, egykori írástudó afrikai rabszolgát ábrázolja, aki ránk hagyta a háborúból fakadó zűrzavarról szóló megfigyeléseit



Döntő győzelem

John Trumbull 1821-ben készült festménye John Burgoyne brit tábornokot ábrázolja, amint megadja magát Horatio Gates amerikai tábornoknak 1777 októberében, a saratogai vereség után. Ez volt a függetlenségi háború fordulópontja, és arra sarkallta Nagy-Britannia riválisait, hogy az amerikaiakat támogassák



Csillagok és sávok

A francia flotta üdvözlí az Egyesült Államok hajóit 1778-ban ezen a 20. századi festményen. Az amerikai hajók zászlóit 1777-ben 13 csík és 13 csillag díszítette



Csalóka hajnal

Maiszúr erői Tipu Sultan uralkodása alatt, 1780-ban legyőzték a brit csapatokat a polliluri csatában, miként ez Tipu Sultan palotájának freskóján látható. Négy évvel később Maiszúr francia szövetségesei meggyengültek, és a britek újból felülkerekedtek India déli részén

összecsapás súlyát és léptékét, olyan világháborúvá változtatva az észak-atlanti konfliktust, amelyet nem csupán Észak-Amerikában, hanem Európában, Indiában, Ázsiában és a Karib-tenger térségében is vívtak.

Spanyolország ugyancsak örült Anglia amerikai gyarmatai lázadásának. A 18. században Spanyolország elveszítette floridai, menorcai és gibraltári gyarmatait az egyre növekvő Brit Birodalom terjeszkedése miatt. 1779-ben, amikor Spanyolország csatlakozott Franciaországhoz az Anglia elleni küzdelemben, abban reménykedett, hogy visszaszerezheti ezeket az elvesztett területeket és eközben gyengítheti Anglia gyarmati törekvéseit az Újvilágban.

Miközben csaknem minden más európai nagyhatalom az amerikai háborúval volt elfoglalva, Nagy Katalin Oroszországa terjeszkedni kezdett, illetve megvalósította régi álmát, és egy melegebb égövi kikötőt szerzett. Oroszország a háborúban részt nem vevő országokkal együtt megalakította a Felfegyverzett Semleges Ligát, látszólag azért, hogy védelmezzék a semleges országok tengeri kereskedelmét. Katalin azonban valójában arra használta a Ligát és annak politikai súlyát, hogy megbillentsen az addigi egyensúlyt, és elvegye Franciaország vagy Anglia kedvét attól, hogy bármelyikük közbeavatkozzon, amikor 1783-ban elfoglalja a Krím-félszigetet az Ottomán Birodalomtól. Az ottmánokat korábban védelmező Franciaország és Anglia ezt nyugtalanítónak találta, de egyik sem volt abban a helyzetben, hogy fellépjen az orosz terjeszkedés ellen. Európa többi nagyhatalma tehetetlenül nézte, ahogy Oroszország elűzte a muzulmán lakosságot és biztonságos felvonulási tereppé tette a Krímet az ottomán területekre tervezett későbbi behatolásokhoz. Ekkor került először terítékre az úgynevezett „keleti kérdés”.

Háború Indiában

Mivel a globális elsőbbség volt a tét, a háború nem korlátozódott csupán Amerikára vagy Európára. A leghevesebb harcok nagy része nem Massachusettsben vagy Virgíniában folyt, hanem Indiában, ahol Franciaország, Hollandia és több indiai állam próbálta megakadályozni az angolok terjeszkedését. Ezek közül a legfontosabb Maiszúr hevesen angolellenes királysága volt. Dinamikus uralkodói, Haidar Ali (vagy Hyder Ali, uralk. 1761–1782) és fia, Tipu Sultan (1782–1799) vezetése alatt Maiszúr tudatosan terjeszkedett és modernizálta országát, míg uralma alá nem hajtotta Dél-India nagy részét. A királyság a szubkontinensen bármelyik, akár indiai, akár európai hatalommal vetekedett. Az amerikai háború Indiát is elérte, és Maiszúr megragadta a lehetőséget, hogy eltávolítsa a saját birodalmi törekvései útjában álló egyik legnagyobb akadályt. Miután szövetségre léptek Franciaországgal, Haidar Ali és Tipu Sultan utat nyitott Dél-Indián át, és csaknem a tengerig szorította az angolokat. Tipu annak érdekében, hogy biztosítsa királysága biztonságát a britekkel folytatott háború idején, mangalori keresztények,

Nagy Katalin orosz cárnő 1783-ban elfoglalta a Krím-félszigetet, miközben az európai hatalmak Amerikára koncentráltak



Miközben csaknem minden más európai nagyhatalom az amerikai háborúval volt elfoglalva, Oroszország megragadta a lehetőséget, hogy növelje saját birodalmát

kodava hinduk, angol katonák és tengerészek tízezreit vetette börtönbe, köztük a fiatal James Scurryt is.

Eközben Angliában a francia és a spanyol inváziótól való félelem és az ebben a most már globális háborúban harcoló katonák számának növelésére irányuló, kielégíthetetlen igény 1778-ban arra kényszerítette a parlamentet, hogy könnyítsenek az elnyomott katolikusok terhein. 1780-ban a hóboros Lord George Gordon által vezetett, dühödte protestánsok tízezrei szabadultak a parlamentre, hogy tiltakozzanak a katolikusoknak adott enyhítések miatt. A háborús London puszkaporos hangulatában a katolikusellenes tüntetések elszabadultak, és Anglia legsúlyosabb zavargásaiba torkoltak: nyolc nap kontrollálatlan zűrzavar, amikor börtönöket romboltak le, hivatalnokokat terrorizáltak, a város több részét romba döntötték, és több mint 300 embert öltek meg. Az ezt követő években Anglia új, autoriter rendszert épített ki, hogy a háborús évek káosza és bűnözése soha többé ne sodorja az országot az összeomlás szélére.

1778-ban Írországból, a francia inváziótól való félelem miatt, az uralmon lévő protestáns hatalom több önkéntes milíciát állított fel, hogy visszaverje az esetleges külföldi behatolókat. Bár az invázió elmaradt, az önkéntesek és szövetségeseik a Patrióta Pártban hamar felismerték a felfegyverzett államban rejlő politikai erőt. Mivel Anglia nem volt olyan helyzetben, hogy figyelmen kívül hagyhassa a követeléseiket, az ír reformerek rákényszerítették Angliát, hogy foglalkozzon régóta fennálló problémáikkal. Írország pedig, az ír nemzeti újrászüléteként ünnepeelt pillanatban, kivívtta magának a Brit Birodalommal folytatott szabad kereskedelem jogát, az önálló parlamentet és a katolikusokkal szembeni türelmet.

Most, hogy úgy tűnt, szétesik a Brit Birodalom, ellenségeik a csatorna túlsópartján bőszen nyalagatták a szájukat és fenték a késeiket. Anglia amerikai veresége azonban nem jelentette a birodalom végét. Bár 13 gyarmatát elveszítette, globális szemszögből nézve Anglia lett az amerikai függetlenségi háború nyertese.

A felületes szemlélő számára úgy tűnhet, hogy Franciaország jól választotta meg az időpontot a közbelépésre, elvégre a francia katonák és tengerészek megjelenése a britek yorktowni vereségének döntő eleme volt. Ez azonban csupán pirruszi győzelemnek bizonyult. A globális háború

Az amerikai függetlenségi háború nem egyszerűen nemzeti esemény volt, hanem világháború, birodalmak közötti globális küzdelem a gyarmatokért

katasztrófáisan sokba került Franciaországnak, mely 1,3 milliárd lírát (ami több milliárd euróval egyenlő) költött csupán Észak-Amerikában, és a remények, hogy ezt a hatalmas tartozást a megnövekedett birodalmi területekkel és a bővülő amerikai kereskedelemmel tudják törleszteni, szertefoszlottak, mivel a háború után az amerikai kereskedők gyorsan visszatértek a korábbi brit partnereikhez és üzletmenetükhöz. Franciaország terve, hogy külföldön, Ázsiában és az Atlanti-óceánon versenyezzen az angol gyarmatbirodalommal, ugyancsak meghiúsult. Otthon pedig a hatalmas tartozások, a magas adók és a pénzügyi válságok a forradalom felé vezető útra lökték az országot. A győzelemért nagy árat kellett fizetni.

A spanyolok sem álltak sokkal jobban. Menorcát és Floridát sikeresen visszafoglalták, de az angolok a hosszú és költséges ostrom során kitarítottak Gibraltárnál, ezzel továbbra is uralták a Földközi-tenger kapuját. A jelentős területi nyereségek ellenére a háború sokba került Spanyolorzágnak. Florida visszafoglalása miatt ugyanis éppen azzal a nemzettel került konfliktusba, amelynek függetlenségét segítette kivívni.

Délen még súlyosabbak voltak a következmények. Spanyolország, hogy finanszírozni tudja az Angliával folytatott háborút, kénytelen volt egy sor olyan törvényt hozni, melyek elidegenítették a dél-amerikai gyarmatainak lakóit. Ez az elégedetlenség két nagyobb konfliktusban csúcsosodott ki. 1780-ban Peruban tört ki a spanyolelleses lázadás II. Túpac Amaru irányításával, aki bennszülött vezető volt, és a két évszázaddal korábban meghalt utolsó inka uralkodó leszármazottjának vallotta magát. Nagyjából ugyanekkor Kolumbiában az adók elleni tüntetések nyílt ellenzegülésbe torkolltak. Mindkét felkelést brutálisan elfojtották, Peruban mintegy 80 000 lázadó halt meg, köztük maga II. Túpac Amaru és felesége, az ellenállás másik vezére, Micaela Bastidas is. Bár végül elbuktak, ezek az események és brutális leverésük megmutatták és tovább mélyítették mind a spanyol gyarmati társadalmon belüli, mind pedig a Spanyolország és gyarmatai közt húzóódó szakadékokat. Ezek a felkelések inspirálták a 19. század során a sikeres dél-amerikai függetlenségi mozgalmakat.

Az ír állam felemelkedése is rövid életűnek bizonyult. A Patrióta Párt által elért kinyitások keveseket elégítettek ki, és emiatt mélyen megosztották Írországot. A protestáns uralom alatt élő ír katolikusok és a teljes füg-

getlenségre vágyó radikális politikusok elégedetlenek voltak a háború alatt kivívott reformokkal. Az angolok szemében a független parlament a teljes önállósághoz vezető veszélyes lejtő volt, így mindent megtettek, hogy megállítsák ezt a folyamatot. A halva született ír állam létrejöttét gyorsan követte a vallási megkülönböztetés, a lázadás, majd végül az újraegyesülés Nagy-Britanniával.

1784-re úgy tűnt, hogy Indiában Maiszúr áll győzelemre. Azonban ebben az évben az államcsőd határán táncoló, bekevert francia szövetségeseik egy rosszul időzített békét erőltettek rájuk. Tipu Sultan királyságát a francia fegyverek és a tengeri támogatás nélkül végül legyőzték és elfoglalták az új erőre kapott angolok. Az amerikai háború hatására a független indiai hatalmak utolsó esélye is szertefoszlott arra, hogy megállítsák a britek hatalomátvételét a szubkontinens fölött. Indiát ennek nyomán az elkövetkező nemzedékek során vallási és nemzeti konfliktusok rázták meg.

A megaláztatás évszázada

Kevés terület maradt szabadon a világon. Kínában az angoloknak a kereskedelem hatalmas aránytalanságát kellett kiegyenlíteniük, az amerikaiak pedig független kereskedelmi kapcsolatokat akartak kiépíteni. Mindez oda vezetett, hogy Anglia és az Egyesült Államok ópiummal árasztották el a kínai piacot. Ezt példátlan közegészségügyi katasztrófa, majd a kínai lázadások leverése és a „megaláztatás évszázada” követte. Ausztráliában egy büntetőkolóniát alapítottak azoknak a brit elítélteknek, akiket korábban Amerikába száműztek volna, és emiatt kilakoltatták és elpusztították az őslakosokat. Sierra Leonében a háború következményeként megalakították az első hivatalos afrikai brit gyarmatot: Freetownban lojalista feketék és felszabadított rabszolgák éltek. Az angol ügyet volt rabszolgatartóik ellenében láncikaikat ledobva segítőknek tett ígérek ellenére, Freetown sosem vált azzá a független menedékhelyé, amelynek az alapítói szánták. A következő évszázadokban a keresztény imperializmus első hídfője lett az új kontinensen.

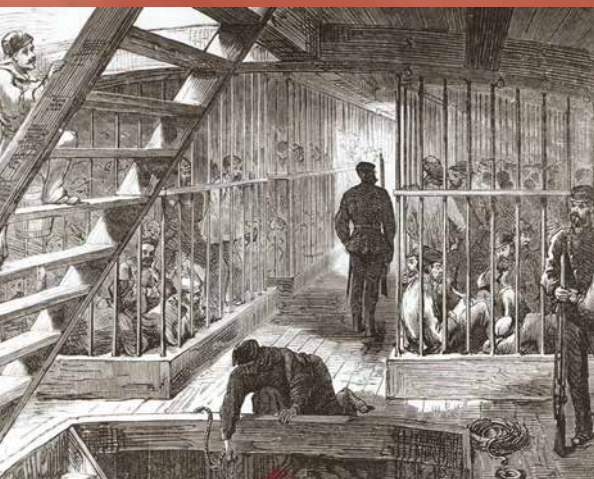
Az amerikai függetlenségi háború nem egyszerűen nemzeti esemény volt, hanem világháború. Birodalmak közötti globális küzdelem a gyarmatokért; ez teremtette meg a 19. század teljesen új világának kereteit. Felgyorsította a spanyol, a holland, a török, a kínai, a mogul és a francia birodalom bukását, és segítette az angol, az orosz és az amerikai birodalom felemelkedését. Megalapozta az „ír kérdés”, a „keleti kérdés”, a kínai „megszégyenítés évszázada” és az indiai, valamint az ausztráliai angol uralom kialakulását. Felkavarta a vallási és az etnikai konfliktusokat Írors-

szágban, a Krím-félszigeten, Indiában és Dél-Amerikában. Hozzájárult, hogy a rend, a hierarchia, a centralizáció és az önkény elterjedjen mind otthon, mind pedig a gyarmatokon. Az amerikai függetlenségi háború nem csupán egy új nemzetet szült, hanem egy teljesen új világot és világrendet is teremtett. 🌐

Matthew Lockwood történelmet tanít az Alabamai Egyetemen és a *To Begin the World Over Again: How the American Revolution Devastated the Globe* (Yale University Press, 2019) című könyv szerzője



Sziklaszilárd
 Spanyol erők támadják
 Gibraltert az angolok elleni,
 1779-ben kezdődő hosszú
 ostrom során. Az ostrom
 1783-ban ért véget, a britek
 továbbra is uralták a Föld-
 közi-tenger kapuját



Az események láncolata

Ketrecbe zárt brit fegyencek egy hajó fedél-
 zetén, útban a büntetősziget, Ausztrália felé.
 Az észak-amerikai gyarmatok elvesztése
 után ide száműzték az elítélteket



Ég London

A csőcselék felgyújtja a Newgate
 börtönt 1780 júniusában,
 a katolikusok ellen irányuló
 londoni zavargások idején.
 Mindez válasz volt a kormány
 – az észak-amerikai ese-
 mények következtében
 elrendelt – engedményeire